

V ГЕНДЕРНИЙ ФОРУМ «Рівні права – великі можливості»

Дніпро
2023

ГРИЦАЙ ІРИНА ОЛЕГІВНА

**заступниця голови Дніпропетровської обласної державної адміністрації –
начальника обласної військової адміністрації, докторка юридичних наук,
професорка**

Наша область стала новою домівкою для багатьох українців. На сьогодні Дніпропетровщина посідає перше місце в Україні за кількістю переселенців, і ми продовжуємо забезпечувати комфортне життя для наших нових мешканців.

З початком повномасштабної війни в Україні жінки стикнулися з новими викликами, але вони вистояли і стали міцним тилом. Українські жінки неперевершені – керують великим бізнесом, волонтерять у гарячих точках, знаходять гроші на зброю, гідно представляють Україну на міжнародній арені, захищають та боронять нашу державу.

Проте все це не захищає їх від насильства. Майже 90% жертв – жінки. Але від знущань у сім'ях страждають також діти, літні люди і навіть чоловіки.

Словесні образи, побої або залякування – далеко не всі прояви насильства, які можуть трапитися в сім'ях. Загалом із початку року поліція області отримала понад п'ять тисяч повідомлень про домашнє насильство. Але точних даних ми ніколи не дізнаємось. Зазвичай потерпілі від насильства соромляться визнати себе жертвами, тішаться ілюзією, що «це востаннє». Проте все-таки краще звернутися за кваліфікованою допомогою, адже іноді зволікання може коштувати людині життя.

Сьогодні важко спрогнозувати на скільки відсотків зросте рівень насилля після перемоги, коли психологічно травмовані чоловіки та жінки повернуться додому з передової або окупованих територій. Проте в наших силах вже зараз почати напрацювання, аби кількість потерпілих була якомога меншою.

Саме тому сьогоднішня зустріч є надактуальною.

КОСТЮНІНА ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА
заступниця голови Донецької обласної державної адміністрації –
начальника обласної військової адміністрації

Тематика форуму є надзвичайно важливою й актуальною як під час війни, так і в мирний час.

Війна загострила не тільки проблему гендерної рівності, але й дотримання прав та свобод людини. Ця війна – це боротьба за демократичні цінності, за рівність та людські права.

Тому вкрай важливо для наукової спільноти, громадських активістів піднімати питання про права людини та гендерну рівність під час російсько-української війни, заявляти на весь світ про те, що відбувається, і намагатися напрацювати механізми відновлення можливостей реалізації своїх конституційних прав постраждалим особам.

У Донецькій області вже є певні напрацювання: програмні документи, плани, мережа гендерних радників та радниць, створюються гендерні профілі громад, функціонують координаційні ради, проводиться робота щодо створення гендерного профілю Донецької області. Область має вектор для розвитку в цій сфері, тому є над чим працювати.

Сьогоднішній захід з обговорення проблем гендерного паритету під час воєнних дій на території України свідчить про готовність гуртувати наукову та освітянську спільноту задля вирішення спільних проблем.

Щиро дякуємо всім учасникам форуму, науковій спільноті, громадським організаціям, правозахисникам та правозахисницям за інтерес до тематики форуму.

СПАЖЕВА СВІТЛАНА АНАТОЛІВНА
голова Дніпропетровського регіонального відділення ВАОТГ,
заступниця голови Всеукраїнської асоціації ОТГ,
очільниця платформи «З питань гендерної рівності»

Я з гордістю говорю про те, що Дніпропетровщина є передовим регіоном у важливому питанні просування рівних можливостей чоловіків і жінок.

Великі і малі громади підтримують ідею гендерної рівності як запоруки розвитку української демократії в напрямку розбудови інклюзивних та гендерно чутливих громад. Адже вторгнення росії в нашу мирну країну, яка за останні роки стала майже «європейською», призвело до значної кризи як у політичному та економічному, так і в громадському житті.

Українки стикаються з серйозними ризиками, зростанням тягара обов'язків у догляді за дітьми, величезним стресом і труднощами, пов'язаними з проживанням у зонах бойових дій. Вони постійно перебувають на передовій лінії конфлікту як військовослужбовиці, лікарки, медсестри, волонтерки, борчині за мир, особи, що опікуються своїми громадами та сім'ями, внутрішньо переміщені особи, біженки та дуже часто як жертви й уцілілі.

Зростає показник сексуального та гендерного насильства. А на скільки відсотків зросте його рівень після перемоги, коли багато травмованих чоловіків та жінок повернуться додому з передової? Коли тисячі людей з окупованих територій матимуть змогу попросити про допомогу? Коли мільйони жінок повернуться додому з-за кордону?

Відповіді на ці питання потрібно шукати вже сьогодні.

Тому питання удосконалення роботи в напрямку запобігання та реагування на гендерно зумовлене насильство, насильство в сім'ї є одним з пріоритетних на рівні територіальних громад.

Цей напрямок роботи є актуальним з огляду на ту шкоду, яку завдають домашнє насильство та насильство за ознакою статі не лише постраждалим, а й суспільству в цілому, а також його поширеність. Від них страждають як жінки, так і чоловіки. Проте найбільш вразливими категоріями є жінки та діти. Підвищений ризик мають також особи з інвалідністю, люди похилого віку, внутрішньо переміщені особи, жінки із сільської місцевості.

Великий внесок у питання профілактики та подолання домашнього і гендерно зумовленого насильства зробила Олена Зеленська. За її ініціативою внесено зміни в законодавчі акти, розбудовано мережу прихистків, запущено роботу

урядової гарячої лінії із запобігання домашньому насильству, Україна отримала офіційний статус учасниці міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» – міжнародної ініціативи рівних прав і можливостей для всіх.

Адже надзвичайно важливо, щоб злагоджено працював весь ланцюжок реагування на випадки домашнього та гендерно зумовленого насильства: від телефонного дзвінка на гарячу лінію та виїзду Національної поліції до надання психологічної та медичної допомоги.

Задача на сьогодні: зрозуміти, як скоординувати дії суб'єктів на рівні територіальних громад, на які покладаються функції зі здійснення заходів у сфері запобігання та протидії гендерному насильству, щоб отримати позитивний результат від їхньої співпраці.

СУСЛОВА ОЛЕНА ІВАНІВНА

**правозахисниця, гендерна активістка, тренерка,
дослідниця з досвідом в Україні і за кордоном з гендерних питань,
засновниця Інформаційно-консультативного жіночого центру**

Зазвичай на заходах з питань гендерної рівності обов'язковою складовою є звернення до іноземного досвіду в цій сфері. Безумовно, треба знати про найкращі зразки і, за умов прийнятності, впроваджувати це в Україні.

Проте сьогодні я хочу звернутися до українського досвіду у впровадженні принципу рівних прав та можливостей на місцевому рівні. Таких випадків у нас вже не бракує, ми маємо їх знати, бо поширення місцевого досвіду може здійснюватися набагато швидше, набагато ефективніше і з меншою ймовірністю неуспіху.

Зупинюся лише на кількох прикладах, що демонструють різні складові того, що називається в цілому гендерним підходом.

- Гендерні профілі громад
- Гендерно орієнтоване бюджетування
- Аудит безпеки територій

Гендерний профіль, а саме – відображення статистики/показників становища жінок і чоловіків у всіх сферах життя, розробляється вже не перший рік. Це починалося з окремих населених пунктів, зазвичай міст. У 2017 році були розроблені гендерні профілі 24 областей і міста Києва. Сьогодні такі профілі розроблені і працюють вже на рівні окремих громад.

Цікавим є гендерний профіль старостинського округу Руськополянської ТГ Черкаської області. Рекомендації і пропозиції, надані на підставі складеного профілю, відображають соціальні потреби громади і мають чітку гендерну складову.

Говорячи про гендерно орієнтоване бюджетування, варто навести приклад Піщанської сільської ради Новомосковського району Дніпропетровської області. Пропозиції щодо організації спільних просторів з урахуванням

гендерного підходу є актуальними для сільської місцевості, бо надають можливість організації дозвілля дівчатам і хлопцям, жінкам і чоловікам.

І нарешті про аудит безпеки територій. Наша громадська організація Інформаційно-консультативний жіночий центр більше 13 років тому адаптувала ідею для України, і сьогодні ми дуже радіємо, бо цей інструмент став частиною Національного плану дій 1325 з порядку денного «Жінки, мир, безпека».

Що дає аудит безпеки?

Ми починаємо краще розуміти, які проблеми, виклики, ризики існують на вулицях нашої громади.

Ми бачимо, яка структура має бути задіяна до ліквідації проблем.

Ми інформуємо громаду про те, що і як варто зробити до того часу, доки ці проблеми будуть ліквідовані.

Що може бути більш дієвим для посилення чи відновлення довіри громади до влади?

Лише рух до суспільства з рівними правами і можливостями жінок і чоловіків.

ГИРЕНКО ЛІЛІЯ АНАТОЛІЇВНА
голова громадської організації «ЖІНКИ плюс»,
начальниця управління з питань культури та спорту
Дніпропетровської обласної ради, депутатка обласної ради,
кандидатка наук з державного управління

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків визнано в усьому світі найважливішим чинником досягнення сталого розвитку як держави в цілому, так і кожної окремої територіальної громади.

Військова агресія російської федерації проти України загострює існуючі проблеми та створює нові виклики для різних груп жінок і чоловіків. Незважаючи на це, в країні продовжується впровадження принципів рівності та недискримінації у забезпеченні прав людини.

Ми бачимо тільки перші кроки до консолідації органів влади, міжнародних організацій, соціальних партнерів, представників громадянського суспільства задля реалізації міжнародних та національних

зобов'язань з гендерних питань.

Зокрема, Виборчий кодекс України доповнено 40-відсотковими гендерними квотами, які враховуються під час формування партіями загальнодержавного та регіональних виборчих списків.

За даними Держстату, кількість жінок у Верховній Раді України досягла всього 21%, в обласних радах – до 27,8%, міських радах міст обласного значення – до 30%. Водночас серед голів сільських і селищних рад жінки представлені лише 16,5%. Що стосується Дніпропетровської області, то кількість жінок-депутаток в обласній раді становить 20,8%, у міських радах – 40,4%, районних радах у містах – 43%, селищних та сільських радах – 41,5% та 46,3% відповідно. Згідно з вимогами законодавства та нормативної бази органи місцевого самоврядування повинні забезпечити реалізацію єдиної політики, спрямованої на досягнення рівних прав та можливостей у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Перша програма про гендер прийнята в нашій області ще у 2012 році і була недосконалою, тому з часом на рівні законодавства до неї вносились необхідні зміни.

Ураховуючи суттєві зміни законодавства, у 2022 році обласна рада затвердила нову регіональну програму розвитку сімейної та гендерної політики до 2027 року за поданням департаменту соціального захисту населення обласної державної адміністрації. Реалізація заходів з гендерних питань забезпечується двома напрямками: «Утвердження гендерної рівності в українському суспільстві» та «Стратегія гендерної політики».

Активна позиція громадських організацій відіграє важливу роль у подоланні гендерних стереотипів.

У 2015 році у Дніпропетровській області було 32 відповідні громадські організації. Проте таких, які реально займалися гендерною проблематикою, – лише 4.

Задля досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності, боротьби з усталеними стереотипними уявленнями про гендер та підвищення гендерної культури у 2015 році було створено громадську організацію «ЖІНКИ плюс». Вона об'єднала жінок різних за фахом та напрямами діяльності.

На цей час у нашій області, в об'єднаних територіальних громадах існує багато громадських організацій та об'єднань, робота яких спрямована на забезпечення гендерної рівності та подолання дискримінації.

Важливим результатом співпраці громадських організацій та депутатів обласної ради стало створення у 2015 році при голові обласної ради координаційної ради з питань гендерної політики та підписання меморандуму про взаємодію між обласною радою та жіночими громадськими організаціями.

Завдячуючи консолідації зусиль, впроваджено десятки проєктів, до яких залучилися тисячі людей. Були висвітлені питання гендерної рівності в освіті, протидії насильству та просування участі жінок у процесі прийняття рішень. Результат – отримання широкої і нестигматизованої інформації про ці речі.

Одним із масштабних проєктів, реалізованих завдяки спільній роботі обласної ради, громадської організації «ЖІНКИ плюс» та Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, є розроблення трьох Гендерних портретів Дніпропетровської області. Результати цих досліджень було поширено у вигляді рекомендацій та інформаційних матеріалів для використання в роботі органів влади, громадських об'єднань, ЗМІ тощо задля допомоги в подальшому прийнятті управлінських рішень, які ґрунтуються на об'єктивних даних щодо виявлених проблем.

За ініціативи ГО «ЖІНКИ плюс» спільно з Дніпропетровським державним університетом внутрішніх справ проводився гендерний аналіз окремих регіональних програм, результатом якого стало внесення до них змін на сесіях Дніпропетровської обласної ради. Перша програма була проаналізована у 2016 році, а в останній раз депутати підтримали запропоновані зміни у 2022 році.

Крім того, проведено серію тренінгів та семінарів для жінок з підвищення лідерських навичок у сфері державного менеджменту і впровадження нових методів управління під назвою «Курс політичного лідерства», випущено гендерний

порадник «Жінка може все», а також на постійній основі проводяться соціальні опитування на тему гендерної дискримінації для можливості коригування своєї діяльності.

Одним із досягнень у сфері гендерної політики став гендерний форум «Рівні права – великі можливості», який було започатковано у 2015 році і до якого долучилися правники, політики та політикині, представники та представниці закладів освіти, охорони здоров'я, культури, спорту, соціального захисту, громадських об'єднань, ЗМІ, всесвітніх організацій, благодійних фондів тощо. На зустрічах проводили інформаційну кампанію щодо економічних прав та можливостей громадян, розроблено та поширено інформаційні матеріали про рівний доступ жінок і чоловіків та неупереджений вибір ними професій, зміну фаху без стереотипів.

У цьому році форум проходить під патронатом національної комісії ЮНЕСКО.

Спільно з Дніпровською академією неперервної освіти вже кілька років поспіль реалізується STEM-проект «Промисловість надихає» та конкурс дослідницьких відео «Досліди це негайно», аби забезпечити вільну від гендерних стереотипів професійну орієнтацію здобувачів/здобувачок освіти, їх батьків, педагогічних та науково-педагогічних працівників.

З нагоди Міжнародного дня жінок і дівчат у науці щорічно проводяться дискусійні зустрічі з педагогами у STEAM-освіті разом з ДАНО, Федерацією організацій роботодавців Дніпропетровщини та Дніпропетровським національним історичним музеєм імені Дмитра Яворницького, на яких обговорюється самореалізація жінок та чоловіків у різних галузях науки.

За участю студентів/студенток закладів професійно-технічної та фахової передвищої освіти проведено флешмоб «Ламаємо професійні стереотипи» із фіксацією рекорду України з найбільшої кількості професій гендерної рівності, представлених на одній локації.

Також організовано фотовиставку «Жіночі професії: ламаємо стереотипи».

Спільно з Асоціацією роботодавців Дніпропетровщини та Дніпропетровською обласною організацією профспілок працівників України забезпечується інформаційний та методичний супровід щодо дотримання трудових прав та впровадження гендерно чутливих корпоративних практик.

Що хочу додати на останок. Те, що життя дуже мінливе. Ми ніколи не збудуємо все один раз і назавжди. Війна нам це жорстко продемонструвала. Адже з новою категорією постраждалих від воєнних злочинів, з появою нових викликів, серед яких переміщення, втрата доходу, ризик бідності тощо, залишається проблема домашнього насильства, насильства за ознакою статі, гендерного дисбалансу.

Ми завжди будемо бачити, що треба вдосконалити, де змінилися обставини, а де – потреби.

Ми все подолаємо разом із партнерами: Дніпропетровським державним університетом внутрішніх справ, Донецькою обласною військовою адміністрацією, Дніпропетровською обласною військовою адміністрацією, Дніпропетровським регіональним відділенням Всеукраїнської асоціації ОТГ, Благодійним фондом «Гореніє», Червоним Хрестом, Громадською організацією «Відкрий себе», Дніпропетровською обласною організацією профспілок працівників України та іншими.

НАЛИВАЙКО ЛАРИСА РОМАНІВНА
проректорка ДДУВС, докторка юридичних наук,
професорка, заслужена юристка України

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ **ОБЛАСТІ: ГЕНДЕРНИЙ ПРОФІЛЬ**

Серед усіх областей України одне з перших місць за кількістю прийнятих внутрішньо переміщених осіб посідає Дніпропетровська область. Наслідками даного явища стає збільшення навантаження на інфраструктуру регіону, зростання видатків на соціальні програми, навантаження на державні органи та органи місцевого самоврядування тощо.

Важливо розуміти гендерний портрет ВПО кожного з регіонів України, адже це обумовлює специфічність завдань та ресурсів для забезпечення прав ВПО та задоволення їх потреб. Окрім потреб, відрізняється й ставлення до самого факту переселення між чоловіками й жінками, а також спроможність інтеграції в громаду. Без детального вивчення гендерної складової ВПО у регіоні забезпечення прав та свобод ВПО є неповним, а діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування є малоефективною.

За даними Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, станом на листопад, понад 7 мільйонів українців стали внутрішньо переміщеними особами. З них понад 1 мільйон – це діти. Лідер за кількістю внутрішніх переселенців – східний регіон, зокрема Дніпропетровська область.

Станом на травень 2022 року більшість домогосподарств очолювали жінки (61%), а середній розмір домогосподарства – три особи. Зараз багато жінок очолюють домогосподарства, оскільки багато чоловіків були призвані або добровільно вступили до лав Збройних Сил України. Тепер жінки несуть відповідальність за забезпечення та піклування про дітей, старших родичів та будь-яких інших членів сім'ї, які потребують догляду. Середній вік голів домогосподарств – 47 років. Як повідомляється, 25% респондентів були віком 61 рік або старше.

Через особливості європейської демографії люди похилого віку становлять значну частку населення в Україні, які постраждали внаслідок конфлікту. Вони є однією з найбільш уразливих категорій населення. Більше чверті

домогосподарств (27%) включали принаймні одного члена з хронічною хворобою, що впливає на якість життя. Менше п'ятої частини домогосподарств (18%) включають у себе принаймні одного члена з інвалідністю.

Статистика підтверджує, що внутрішньо переміщені особи впливають на соціальний портрет Дніпропетровщини, на економічну та демографічну ситуацію в регіоні, адже народження дітей передбачає витрати місцевих ресурсів, перспективи подальшої їх інтеграції в громаду тощо.

Статистичні дані свідчать про масштабність внутрішньої міграції, про сприятливі умови регіону для подальшого проживання внутрішньо переміщених осіб, а також про високий рівень інтеграції жінок-переселенок у громади Дніпропетровської області.

За словами місцевих суб'єктів реагування у Дніпрі та Кривому Розі (міські громади), між місцевими та міжнародними організаціями існує взаємодія. Однак для більшості з них співпраця та зворотній зв'язок відбувається переважно через посередників (наприклад, місцеві органи влади, великі фонди). І навпаки, учасники однієї з фокус-груп серед місцевих суб'єктів реагування в місті Дніпрі підтвердили, що мають активну комунікацію (переважно зустрічі) із закордонними партнерами, але не бачать практичної користі від неї.

«Міжнародні організації віддають перевагу співпраці безпосередньо тільки з великими фондами, які довели свою компетентність у реалізації великих проєктів. Вони самі до них звертаються».

Суб'єкт місцевого реагування, м. Кривий Ріг

Місцеві суб'єкти реагування, що висловилися за створення власних координаційних органів (незалежних від місцевої влади), стверджували, що це підвищило б рівень довіри до них з боку зовнішніх партнерів і дозволило б їм безпосередньо взаємодіяти з міжнародними організаціями. Це покращило б комунікацію, забезпечило б широку і стабільну координацію та гарантувало б звітність.

Серед найбільш затребуваних видів допомоги від міжнародних організацій серед постачальників державних послуг – це ремонтні роботи або забезпечення ремонтними матеріалами (7 з 20), фінансування (6 з 10), навчання персоналу (3 з 10) й облаштування бомбосховищ (2 з 10). Останній пункт стосується виключно закладів освіти¹.

¹ Там само.

Рекомендації:

- ✓ Продовжити здійснення регулярних візитів до центрів та зустрічей з керівництвом центрів, мешканцями та відповідними органами влади з метою відслідковування ключових демографічних даних та потреб центрів колективного проживання ВПО.
- ✓ Створити план розміщення для домогосподарств з особливою вразливістю в колективних центрах для ВПО, що наразі не мають такого плану.
- ✓ Приділити додаткову увагу наданню гуманітарної допомоги пов'язаної з мобільністю, доступом до ліків та інформацією особам похилого віку та особам з хронічними захворюваннями або інвалідністю.
- ✓ З метою забезпечення вищого рівня потреб на периферії області, у зв'язку з тим, що домогосподарства з населених пунктів за межами Дніпра рідше повідомляють про отримання допомоги порівняно з тими, що проживають у Дніпрі, частина міжнародної допомоги потребує пропорційного збільшення в цих місцевостях.
- ✓ У зв'язку з розбіжністю у рівнях допомоги, яку отримують різні типи домогосподарств, непереміщені домогосподарства потребують вжиття заходів із забезпечення більшого рівня допомоги.
- ✓ Ураховуючи важливу роль Дніпропетровської області як ключового пункту прибуття і транзиту ВПО, актуальним є надання допомоги суб'єктам, залученим до управління колективними центрами, із оплатою комунальних платежів за електроенергію та опалення.

У цілому політична ситуація в регіоні сприятлива для подальшої діяльності щодо подолання збройного конфлікту, надання допомоги внутрішньо переміщеним особам, післявоєнного відновлення регіону та держави в цілому.

Дану тезу підтверджують й інші відповіді на питання проведеного нами анкетування. Зокрема, всі категорії респондентів у переважній більшості (в середньому 83%) вважають населений пункт Дніпропетровської області, в якому мешкають зараз, комфортним для проживання. Це говорить про позитивні результати діяльності місцевої влади, що в умовах воєнного стану має важливе значення.

41% опитаних переселенців головною причиною вибору Дніпропетровщини для тимчасового перебування назвали наявність родичів, 32% внутрішньо переміщених осіб обрали Дніпропетровщину через близьке розташування до постійного місця проживання, 31% опитаних внутрішньо переміщених осіб вказують на широкі можливості щодо отримання роботи як причину вибору Дніпропетровського регіону для тимчасового проживання.

Серед інших причин, які спонукали внутрішньо переміщених осіб обрати Дніпропетровську область як регіон проживання, також називаються наявність близьких друзів, можливість знайти тимчасове житло. Лише 9% опитаних

внутрішньо переміщених осіб визнали, що перебувають у Дніпропетровській області за рішенням організації, відповідальної за поселення.

Відповідно, можна зробити висновок про обрання внутрішньо переміщеними особами Дніпропетровської області для тимчасового проживання переважно за власним бажанням через розвиток регіону, його географічне положення, рівень безпеки в регіоні, сприятливі умови проживання, незалежно від статі таких осіб.

Як підсумок, відзначимо, що приблизно 75% опитаних підтримують думку про те, що місцева влада впоралася з наданням допомоги внутрішньо переміщеним особам, їх інтеграцією в громаду.

Внутрішньо переміщені особи краще оцінюють ставлення до себе місцевих жителів, ніж жителі міст Дніпропетровщини оцінюють своє ставлення до них, хоча в цілому відсутнє масове негативне ставлення до внутрішньо переміщених осіб. Так, 17% опитаних чоловіків-переселенців та 18% жінок-переселенок говорять, що ставлення місцевих до них дуже позитивне, ще 57% опитаних чоловіків-переселенців та 82% жінок-переселенок – скоріше позитивне. У свою чергу 46% місцевих чоловіків та 38% місцевих жінок зазначили, що цілком позитивно ставляться до внутрішньо переміщених осіб; 35% місцевих чоловіків та 25% місцевих жінок – скоріше позитивно, 15% місцевих чоловіків та 31% місцевих жінок – нейтрально; 4% місцевих чоловіків та 6% місцевих жінок зазначили, що ставляться до переселенців негативно.

9% опитаних місцевих чоловіків та 23% місцевих жінок Дніпропетровщини зазначили, що вже прийняли особисто до себе внутрішньо переміщених осіб з інших регіонів держави. Ще 52% опитаних місцевих чоловіків та 40% місцевих жінок готові прийняти у разі потреби внутрішньо переміщених осіб, 39% опитаних місцевих чоловіків та 37% місцевих жінок – не висловили бажання прийняти переселенців.

14% чоловіків-переселенців та 8% жінок-переселенок хотіли б залишитися жити у містах Дніпропетровщини. Ще 50% чоловіків та 42% жінок розглядають таку перспективу, 23% чоловіків та 25% жінок не мають таких намірів.

У свою чергу 33% місцевих чоловіків та 37% місцевих жінок позитивно ставляться до того, що частина переселенців могла б залишитися у місті для проживання та роботи. Ще 26% місцевих чоловіків та 18% місцевих жінок ставляться до цього скоріше позитивно. Водночас 33% місцевих чоловіків та 41% місцевих жінок ставляться до таких фактів нейтрально. Скоріше негативно та негативно до поповнення громади внутрішньо переміщеними особами ставляться 8% чоловіків та 4% жінок.

Водночас 44% опитаних місцевих жителів підтримують ініціативу перенесення підприємств, які постраждали від збройного конфлікту, з окупованих територій на територію Дніпропетровської області. Ще 22,5% місцевих жителів скоріше підтримують таку ініціативу, 29,5% місцевих жителів нейтрально ставляться до перенесення таких підприємств.

Не підтримують або скоріше не підтримують такі наміри 4% опитаних місцевих жителів. Думки місцевих жінок та чоловіків практично збігаються у даному питанні.

9% опитаних чоловіків-переселенців планують повертатися додому найближчим часом, 17% опитаних внутрішньо переміщених осіб – планують повертатися, але трохи пізніше, 61% чоловіків-переселенців та 75% жінок-переселенок – мають намір повернутися тільки після закінчення збройного конфлікту, лише 9% чоловіків-переселенців та 8% жінок-переселенок не мають наміру повертатися взагалі.

Подальші перспективи перебування внутрішньо переміщених осіб на території регіону мають бути сплановані з урахуванням їх настроїв щодо повернення до постійного місця проживання. Тобто орієнтування місцевих програм має бути зосереджено на:

- ✓ організації тимчасових місць проживання переважно для жінок та дітей;
- ✓ запровадженні соціальних програм медичного та психологічного характеру;
- ✓ розробці та реалізації кредитних програм для внутрішньо переміщених осіб;
- ✓ створенні єдиної комунікативної системи отримання гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеними особами;
- ✓ розробці алгоритмів відновлення втрачених документів внутрішньо переміщеними особами, зокрема освітніх документів для дітей таких осіб;
- ✓ розробці алгоритмів відстеження внутрішньої міграції осіб, які перебували під адміністративним наглядом на окупованих територіях, а також тих, які мали дозволи на зброю.

Стосовно внутрішньо переміщених осіб місцеві органи влади виконують роль координаційного органу. Так, у територіальних громадах створюються «оперативні штаби реагування», що об'єднують представників місцевої влади, волонтерських ініціатив, бізнесу, правоохоронних органів і служби з надзвичайних ситуацій.

ВПО І ПРИЙМАЮЧІ ГРОМАДИ

Внутрішньо переміщені особи потребують уваги, підтримки і захисту перш за все в громадах, які їх приймають. Наявний досвід такої підтримки заслуговує осмислення, узагальнення і вивчення. Громада найближча до проблем внутрішньо переміщених осіб, краще їх усвідомлює і наділена повноваженнями щодо їх вирішення.

У питаннях забезпечення прав і свобод, законних інтересів та потреб внутрішньо переміщених осіб виникає низка правових та організаційних проблем, що часто мають гендерну обумовленість. Це пов'язано із гендерним співвідношенням внутрішньо переміщених осіб.

У перші місяці повномасштабного вторгнення збільшення кількості ВПО було важко прогнозувати. Більшість вжитих державою заходів об'єктивно не впливали на поліпшення ситуації для ВПО. Майже повністю відповідальність за ВПО взяли на себе приймаючі громади.

Забезпечення прав осіб, які опинилися в ситуації внутрішнього переміщення, на місцевому рівні є особливо важливим, оскільки місцева політика впливає на щоденне життя чоловіків та жінок. Вона вміщує сектори, які впливають на якість життя та мають потенціал для зміни життя людей у довгостроковій перспективі, зокрема йдеться про освіту, зайнятість, соціальні послуги та економічний розвиток.

Перспективою для приймаючої громади є розвиток та підтримка релокованого бізнесу ВПО. Основними кроками для громади, яка приймала ВПО та хоче заохотити їх до створення власної справи, є: 1) провести опитування ВПО щодо їх можливостей, попереднього досвіду, планів, освіти; 2) дати зрозуміти людям, які на прямки ведення бізнесу є нішевими та перспективними на території громади; 3) створити програми підтримки релокованого бізнесу, приймати рішення щодо податкових пільг для такого бізнесу, пільг на оренду майна чи земельних ділянок тощо; 4) створити громадою перелік інвестиційних ділянок/інвестиційних пропозицій/інвестиційного паспорта громади; 5) залучити активних ВПО до розробки стратегічних документів. Для комунікації з ВПО щодо бізнес-ініціатив громада може залучити ЦНАП та проводити консультивання ВПО щодо можливостей розвитку підприємницької діяльності за графіком [13]. Отож, внутрішнє переміщення забезпечує приймаючі громади безцінними людськими ресурсами, новими трудовими резервами і фахівцями – потенційними платниками податків. Підтримка релокованого бізнесу важлива і для гендерного збалансування, оскільки під час війни жінки підвищують своє представництво у малому та середньому бізнесі.

Дискримінація ВПО, в тому числі гендерна, є однією з невикорінених проблем з 2014 року.

Російська агресія призвела до серйозного погіршення становища жінок, які через гендерний аспект відчують більш негативний вплив збройного конфлікту. Особливо вразливі жінки-ВПО та жінки-біженки, які потребують від держави оперативних засобів захисту та продуманої стратегії підтримки. Серед прикладів дискримінації, які відбуваються на рівні приймаючої громади, експерти виділяють: дискримінація жінок, які народжували дітей за кордоном під час війни; ускладнений доступ до соціальних та медичних послуг жінок-ВПО через недосконалі процедури реєстрації нового місця перебування на рівні територіальних громад; дискримінація ВПО при пошуку житла; небезпечний для жінок процес їх переміщення через гуманітарні коридори та через інші доступні способи переміщення [14]; упереджене ставлення до ВПО, які виїхали з тимчасово окупованої території Луганської та Доцецької областей, АРК Крим після початку повномасштабного вторгнення.

Крім того, жінки-ВПО стикаються з визнаними загальними гендерними проблемами: низьким представництвом жінок у владі; розривом в оплаті праці чоловіків і жінок; наявною гендерною сегрегацією професійної зайнятості; покладенням переважно на жінок турбот про дітей та інших членів родини, які потребують сторонньої допомоги; виконанням домашньої роботи. Ці та інші проблеми посилюють уразливість жінок у ситуації додаткових викликів, серед яких внутрішнє переміщення є одним із найбільш впливових, і відбиваються на рейтингах України у світових індексах гендерної рівності й прав людини [4, с. 33; 20]. Окремо слід підкреслити те, що у приймаючих громадах на рівні місцевих рад відсутнє політичне представництво, яке б опікувалось інтересами ВПО.

У результаті реформи децентралізації влади саме місцеве самоврядування стало не тільки основним інститутом публічного управління, а й гарантом прав і свобод людини. Громада формує для своїх потреб органи місцевого самоврядування та очікує на ефективну і небайдужу їх участь у вирішенні проблем вразливих категорій населення.

Суспільство і громади очікують від органів місцевого самоврядування активної участі у вирішенні проблем ВПО. Українська держава загалом і органи публічної влади зокрема відповідальні за осіб, які опинились у складних життєвих умовах, тому якість захисту ВПО є індикатором соціальної спрямованості загалом [15, с. 132; 21]. Індикатором демократії і соціальної спрямованості держави є якість і ефективність взаємовідносин органів місцевого самоврядування з громадянами та їх об'єднаннями, реальна спрямованість на задоволення потреб особи (особливо тієї, яка опинилася у вразливому становищі). З початком повномасштабного вторгнення рівень солідарності і консолідованості в суспільстві значно зріс, що відобразилось на суттєвій підтримці ВПО. Громада зацікавлена, щоб місцевий бюджет використовувався на підтримку Збройних Сил України, територіальної оборони, гуманітарні проекти та підтримку осіб, які постраждали від війни. Отож, рівень відповідальності органів місцевого самоврядування за долю ВПО суттєво зріс.

При цьому збільшення витрат із місцевих бюджетів, перевантаження місцевої соціальної інфраструктури, підвищення конкуренції на обмеженому ринку праці в територіальних громадах, обмеженість ресурсів для задоволення гуманітарних потреб та інші обставини створюють додаткову соціальну напругу на рівні територіальних громад [16]. Українським важливим є чітке усвідомлення гендерного портрету ВПО для планування та реалізації гендерно орієнтованих політик і заходів.

Для нормалізації тимчасового перебування ВПО в громадах та потенційної їх інтеграції органи місцевого самоврядування мають орієнтуватися насамперед на забезпечення доступності адміністративних і соціальних послуг, а також на створення економічних, соціальних, побутових умов для перебування таких осіб у приймаючій громаді. Для інтеграції ВПО важливо протидіяти стереотипам та випадкам дискримінації, які з'являються, зокрема, через інформаційно-психологічні операції держави-агресора та поширені нею нарративи [18, с. 126]. З метою посилення

доступності таких послуг необхідно чітко усвідомлювати, хто конкретно – чоловік чи жінка є їх переважним отримувачем, якими інформаційними, часовими та організаційними ресурсами вони володіють.

Децентралізація влади здійснила відчутний вплив на розширення повноважень і обов'язків громад та на рівень відповідальності органів місцевого самоврядування, але ресурсів для їх виконання недостатньо. Механізм реалізації окремих повноважень був незрозумілий у певних сферах, але це загальнодержавна тенденція [15, с. 35]. Не виправдано перекладати відповідальність за долю ВПО лише на громаду та її органи місцевого самоврядування, які часто намагаються інтегрувати ВПО на рівні своїх можливостей із використанням наявних знань. Україй важливо доносити до органів місцевого самоврядування досвід і вже вироблені підходи та ідеї щодо забезпечення прав ВПО з урахуванням гендерних аспектів.

Дослідники наголошують на необхідності: систематичного включення виміру гендерної рівності в місцеві політики та заходи, що стосуються внутрішнього переміщення й інтеграції ВПО до нових громад проживання; підтримки імплементації чинних стандартів, орієнтованих на запобігання тому, аби жінки, які потрапили в ситуацію внутрішнього переміщення, ставали жертвами гендерно обумовленого насильства; розширення економічних можливостей та поваги до соціальних прав жінок, які є ВПО, зокрема щодо працевлаштування, здоров'я, житла й освіти та боротьби з множинною дискримінацією; поширення інформаційних матеріалів про структури й послуги підтримки, неурядові організації, які займаються допомогою жінкам і зокрема внутрішньо переміщеним жінкам, та правову допомогу [4, с. 40]. Основним і найдієвішим засобом забезпечення інтеграції і підтримки ВПО в громаді залишається гендерно орієнтоване бюджетування.

МОРОЗ СВІТЛАНА МИХАЙЛІВНА

Директорка КП «Дніпропетровська багатoproфільна клінічна лікарня з надання психіатричної допомоги» ДОР», лікарка-психіатр, психотерапевтка, медична психологиня, докторка медичних наук, професорка

ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО В СУЧАСНИХ УМОВАХ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Гендер – спектр показників, які відносяться до біологічних, психологічних, соціальних проявів маскулінності і фемінінності, тобто гендерна ідентичність цих показників. Не пов'язаний із сексуальною орієнтацією. Розмежування гендеру та статі є фундаментальним. Гендер включає психологічні, соціальні, культурні, релігійні та інші відмінності.

Стать – суто анатомо-фізіологічна характеристика.

Гендерні стереотипи – це стійкі, стереотипні уявлення суспільства про те, якими мають чи, навпаки, не повинні бути представники того чи іншого гендеру – жінки та чоловіки (чоловіки – не плачуть; жінки – слабка стать).

Гендерні ролі – це моделі очікуваної поведінки жінок і чоловіків у соціумі відповідно до тих соціокультурних умов, в яких вони живуть. Тобто це особливості, які більш характерні чи для чоловіків, чи для жінок (жінка-домогосподарка; чоловік-воїн).

Гендерне насильство – це форми насильницьких дій, що мають чітко виражену гендерну спрямованість. Гендерне насильство переважно сприймається суспільством як насильство проти жінок, яке чинять переважно чоловіки, але це не так.

Форми гендерно зумовленого насильства:

- Фізична
- Психологічна
- Культуральна

- Матеріальна
- Сексуальна
- Службова
- Авторитарна
- Space limitations

Наслідки гендерно зумовленого насильства для здоров'я:

- Зміни фізичного здоров'я.
- Зміни сексуального та репродуктивного здоров'я.
- Зміни поведінки.
- Зміни психологічного здоров'я.
- Зміни особистості.

Шляхи подолання:

- ✓ Не приховувати насильство.
- ✓ Промовляти некомфортну психологічну обстановку з близькими і за неможливості вирішити ситуацію на побутовому рівні звертатися до фахівця-психолога.
- ✓ Звернення до культуральних авторитетів: священників, голів громад, равинів, імамів.
- ✓ Самореалізація в суспільстві, економічна незалежність.
- ✓ Вибудовування здорових сексуальних відносин.
- ✓ При фізичному насильстві – звертатися до спеціалістів: гінеколога, психолога, за потреби – психіатра.
- ✓ Звернення до вищого керівництва, якщо немає можливості – звільнення та пошук нової роботи.
- ✓ Не створи собі кумира – позбавлення вигаданих авторитетів.
- ✓ Стокгольмський синдром – ніколи не домовлятися з насильником.

КП «Дніпропетровська багатoproфільна клінічна лікарня з надання психіатричної допомоги» ДОР

Телефон довіри:
(0800) 501-701

Приймально-діагностичне відділення:
(098) 178-94-32 / (099) 382-99-70

ЛОЗОВА ОЛЬГА ЮРІЇВНА

директорка департаменту освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації

ОСВІТА, РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЖІНОК І ДІВЧАТ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Світові тренди щодо розширення сфери професійної самореалізації жінок і дівчат, досягнення гендерного паритету в останні 5 – 8 років набувають свого відображення в українській економіці. Так, гендерний аудит законодавчих норм у 2017 році призвів до скасування заборони на застосування праці жінок у 450 важких роботах та роботах із шкідливими і небезпечними умовами праці.

Питання залучення жінок до так званих «нежіночих» професій є досить контроверсійним. В Україні подібні зміни пов'язані не лише із міжнародними зобов'язаннями у сфері гендерної політики. Розширення сфери залучення жінок може розглядатись скоріше не в контексті розширення доступу, а в контексті використання жіночого потенціалу для подолання кризи, компенсації дефіциту кадрів, який особливо відчутний у військовий час, та соціального захисту жінок.

Через прямі воєнні втрати, переважно серед працездатних чоловіків, в Україні збільшується вага жіночої праці. Попри це зберігається проблема безробіття серед жінок. За даними Державної служби зайнятості України, станом на 01 квітня 2023 року, мали статус офіційно зареєстрованого безробітного 137,3 тис. осіб. З них чоловіки становили 28%, жінки – 72%.

Тому досить важливим є створення державних програм, які б забезпечували жінкам можливість отримувати новий досвід та знання, а також моральну підтримку в процесі оволодіння новою професією або перекваліфікації. Особливо вразливими є категорії внутрішньо переміщених осіб. Як доводять дані соціологічного дослідження компанії GRADUS, ця категорія осіб має гостру потребу в працевлаштуванні за фахом – 53%, доступу до освітніх послуг – 46%, перекваліфікації – 29%, залученні до активного громадського життя – 89%.

Особливої уваги заслуговує ця проблема у воєнний період. Перебування на території області більше 450 тис. вимушено переселених осіб, у складі яких значна частина – жінки, стало завданням для П(ПТ)О з їх соціальної та професійної адаптації з застосуванням короткострокової форми навчання професіям і видам робіт.

Допомогою у розв'язанні проблем цієї категорії населення стала реалізація в області пілотного проєкту Європейського Фонду Освіти, в рамках якого за досвідом держав ЄС напрацьовано 8 навчальних ресурсів для короткострокових курсів навчання частковим кваліфікаціям з енергозбережного, будівельно-відновлювального напрямків та зеленої енергетики.

Крім того, реалізовано 4 проєкти Програми ООН із відновлення та розбудови миру за фінансової підтримки ЄС щодо навчання видам робіт за запитом роботодавців за рахунок фінансів донорів-держав ЄС. Така робота переважно була спрямована на представників жіночої статті із числа ВПО.

Навчено 170 осіб видам робіт, спрямованих на надання послуг населенню, та здійснена спроба навчання осіб з інвалідністю, пов'язаною з бойовими діями, професіям з ІТ-технологій.

Навчання дорослого населення частковим кваліфікаціям сприяють нові підходи, сформовані у змінах до законодавчих документів, прийнятих Верховною Радою України в період воєнного стану.

Швидкій перекваліфікації та набуттю професій сприяє створення кваліфікаційних центрів, які дозволяють оцінити і визнати результати навчання осіб, присвоїти та/або підтвердити відповідну професійну кваліфікацію.

В Україні сьогодні створено 45 таких кваліфікаційних центрів, в яких свої навички можна підтвердити за 155 професійними кваліфікаціями. Станом на вересень 2023 року 1579 осіб вже змогли це зробити.

У Дніпропетровській області Національним агентством кваліфікацій акредитовані сім кваліфікаційних центрів за професійними кваліфікаціями: електрогазозварник, машиніст крана, електрослюсар черговий та з ремонту устаткування. Вони відкриваються на базі підприємств, наприклад «КАМЕТСТАЛЬ», та на базі закладів професійно-технічної і вищої освіти, наприклад Національного технічного університету «Дніпровська Політехніка».

Виправлення гендерних диспропорцій у сфері зайнятості потребує цілеспрямованих змін у сферах загальної та професійної освіти, адже освітньому процесу також притаманна гендерна нерівність ще з моменту обрання дівчатами та юнаками фаху. Уже на цьому етапі виявляються гендерна сегрегація у виборі напрямів навчання, їх престижності та конкурентоспроможності на ринку праці.

Модернізація мережі закладів професійно-технічної освіти та оновлення її змісту, підвищення якості, приведення її до потреби регіону у фахівцях сприятимуть подоланню гендерних стереотипів у виборі професій як одного з проявів гендерної нерівності.

Так, доприкладу, у Першотравенському гірничому ліцеї на замовлення ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля» у 2023/2024 н.р. навчається група з інтегрованої професії «Машиніст електровозу (підземний). Машиніст підземних установок» у кількості 15 осіб, у тому числі 8 здобувачів освіти – жінки, з подальшим працевлаштуванням.

Тернівський професійний гірничий ліцей разом з роботодавцями – 6 шахт ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля» та місцевою владою вивчає можливість розпочати в наступному році підготовку робітничих професій (чоловічих), необхідних для функціонування шахт і підприємств галузі, з набором до вступу на навчання представників жіночої статі.

Є окремі випадки здобуття професійної кваліфікації електрогазозварника, токаря жінками.

Сьогодні необхідно проводити активнішу інформаційну кампанію з метою популяризації робітничо-технічних спеціальностей і заохочення роботодавців до сплати заробітних плат, гідних для життя, незалежно від статі працівників. У межах реалізації гендерної політики у сфері освіти для працівників закладів професійно-технічної освіти запроваджено освітню програму «Впровадження гендерної рівності в системі П(ПТ)О (регіональний компонент), за якою вже пройшли навчання 42 фахівці.

Міжнародний досвід подолання гендерної нерівності на ринку праці доводить, що завдяки налагодженій співпраці держави, роботодавців, працівників та активній інформаційно-просвітницькій кампанії можна досягти позитивних результатів у сфері гендерної рівності на ринку праці.

Більшість міжнародних організацій, які досліджують зміни ринку праці і професійних кваліфікацій, зокрема Світовий економічний форум у Давосі, сходиться на тому, що ключовими навичками залишатимуться: креативність; аналітичне мислення; емоційний інтелект і емпатія; гнучкість і стійкість.

Дедалі більше цінуватиметься системний підхід і вміння комплексного розв'язання проблем, технологічна і культурна грамотність.

Відносно новими у рейтингу є навички активного навчання, спрямовані на зростання, та когнітивна гнучкість.

Зокрема, важливими будуть еластичість розуму, вміння будувати власну стратегію освіти і будувати персональні траєкторії навчання; вміння визначити свої пріоритети, максимально точно розподілити увагу, час і фінанси є незамінним в умовах, коли постійно з'являються нові кар'єрні можливості й освітні пропозиції, активне навчання, спрямоване на зростання.

Це саме те майбутнє, в якому будуть жити і працювати наші школярки та студентки. Майбутнє великих можливостей і перспектив. Отож, освіта – це необмежений ресурс для підтримки жіноцтва і нині у часи війни, і в оптимістичному майбутньому нашої переможної України.

ТЯГЛО НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА
директорка Малої академії наук учнівської молоді,
кандидатка педагогічних наук

ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ **(ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ТА ДЕМОГРАФІЧНІ ЗМІНИ)**

Гендерна рівність – це можливість для людей будь-якої статі вільно обирати кар’єру, релігію, спосіб життя тощо. Права, можливості та доступ до суспільства не має залежати від статі та гендеру.

Глобально ця концепція передбачає усунення всіх соціальних бар’єрів, які заважають проявитися особистості.

При цьому помилковою є думка, що гендерна рівність — це однакове ставлення до всіх. Ні, кожна людина має свої індивідуальні якості та навички. Саме їх, а не стать та пов’язані з нею стереотипи, мають ураховувати під час, наприклад, надання освітніх послуг.

Ми живемо з вами в епоху змін. У нашій державі проведена адміністративно-територіальна реформа, змінився адміністративно-територіальний поділ, органи місцевого самоврядування отримали більше повноважень.

Наразі триває освітня реформа, заключним етапом якої стане вибудова мережі академічних та наукових ліцеїв. Створення закладів такого типу передбачає не лише рішення сесії певної громади і заміна вивіски на закладі, а наповнення навчання новим змістом наукового профілю та рання професійна орієнтація ліцеїстів.

Створення профільної освіти та трансформація закладів освіти сприятиме забезпеченню одного з видів гендерної рівності, а саме – рівного доступу всіх дітей до якісної освіти незалежно від місця проживання, що покращить її якість, результати навчання учнів і підготує їх до майбутнього навчання у закладі вищої освіти.

Ринок праці все частіше потребує від випускника не лише профільних знань, а й так званих soft skills, м’яких навичок, до яких належать лідерські якості, креативність, комунікабельність, емоційний інтелект, когнітивна гнучкість, критичне мислення, вміння працювати в команді, управління часом, осмислення і прийняття нестандартних рішень,

тобто всі ті навички, які будуть потрібні в постіндустріальному суспільстві, про яке щойно говорила Ольга Юрїївна, і яке зараз активно розбудовує Україна, незважаючи на війну та інші суспільні виклики.

І тут у нагоді ОТГ стане наш заклад, Мала академія учнівської молоді, основним завданням якої є реалізація державної політики у сфері роботи з обдарованою учнівською молоддю, її підтримка, забезпечення рівного доступу до якісної освіти наукового спрямування та рання профорієнтація.

Працюючи у тісній співпраці з закладами вищої освіти, з провідними науковцями області, використовуючи можливості дистанційної освіти, інноваційні та інтерактивні, синхронну та асинхронну форми роботи, маючи в своєму арсеналі 12 наукових відділень та 66 секцій, МАН надає якісні освітні послуги наукового профілю і запрошує до навчання дітей 9 – 11 класів з різних куточків нашої області.

Наразі ми співпрацюємо майже з 40 адміністративно-територіальними одиницями.

Серед учасників III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України протягом трьох років є представники Межівської, Солонянської, Обухівської селищних територіальних громад; Тернівської, Жовтоводської, Вільногірської, Верхньодніпровської, Павлоградської міських територіальних громад.

Ми запрошуємо решту територій приєднатися до нас, залучати обдарованих учнів до роботи в позаурочний час.

МАН – це територія успіху, де кожен зможе знайти собі напрямок за вподобаннями і інтересами, ми відкриваємо можливості.

САВЕЛЬЄВА ЮЛІЯ МИХАЙЛІВНА
гендерна експертка Шведсько-українського проєкту «Підтримка
децентралізації в Україні»
(SALAR International), модераторка платформи «З питань гендерної
рівності» Всеукраїнської асоціації ОТГ (м. Київ)

МІСЦЕ ГЕНДЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ У ВІДНОВЛЕННІ ГРОМАД

Гендерно орієнтоване бюджетування (далі – ГОБ) – це застосування гендерного підходу в бюджетуванні. Упровадження ГОБ означає справедливий та ефективний розподіл коштів в інтересах різних груп населення – жінок і чоловіків, хлопців і дівчат, з окремою увагою до груп, які перебувають у вразливій ситуації. ГОБ базується на ідеї, що бюджет є найбільш повною, вичерпною і достовірною демонстрацією пріоритетів і планів влади. Якщо влада закладає кошти на вирішення проблеми, це означає визнання важливості останньої. Вирішуючи проблему, влада змінює становище людей. Водночас ці зміни по-різному відбиваються на різних групах населення – вони можуть послаблювати нерівність, посилювати її або залишати незмінною.

Для того, щоб бюджетна політика сприяла встановленню рівності, видано наказ Міністерства фінансів України від 02 січня 2019 року № 1 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі». Крім того, наказ Міністерства соціальної політики України від 27 грудня 2022 року № 239 «Методичні рекомендації з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад» роз'яснює, яким чином це може бути втілено на місцевому рівні.

Актуальність гендерно орієнтованого бюджетування як ідеї ефективного використання коштів з урахуванням потреб різних груп населення є постійною, адже це кошти платників податків, використання яких вимагає відповідального ставлення. Наразі ж ситуація в Україні додатково підвищує актуальність ГОБ, оскільки:

- підвищена увага до ефективності управління публічними фінансами,

- гостро стоїть проблема обмеженості ресурсів,
- міжнародна спільнота спрямовує в Україну потоки фінансової підтримки з фондів своїх платників податків.

Гендерно орієнтоване бюджетування у відновленні України – це справедливий і ефективний розподіл коштів в інтересах відновлення для різних груп населення. Застосування гендерного підходу до відновлення дозволяє переконати українське суспільство в тому, що кошти на відновлення витрачаються на користь широкого кола населення, а також легітимізує використання цих коштів в очах міжнародної донорської спільноти.

Передбачається що відновлення і відбудова міст і сіл в Україні відбуватиметься згідно з принципами людиноцентризму, а саме:

- відповідно до сучасних потреб місцевих мешканок/-ців,
- архітектурно та інфраструктурно зручно і привабливо,
- сприяючи поверненню вимушених переселенок/-ців додому.

Наразі в Україні напрацьована нормативна база з питань відновлення, в якій хоча і не вживається словосполучення «гендерний підхід», за суттю витримано принцип людиноцентризму, який відповідає ідеям рівності. Так, у постанові Кабінету Міністрів України від 18 липня 2023 року № 731 «Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад» зазначається: «...сільські, селищні, міські ради та військові адміністрації населених пунктів ...забезпечують під час розроблення проектної документації, що пов'язана з будівництвом (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт), обов'язкове врахування потреб осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення». Порядок відновлення, відображений у цій постанові, також засвідчує прихильність людиноцентризму з урахуванням пріоритету потреб людини. Про це свідчить порядок відновлення:

1. Відновлення житлового фонду.
2. Відновлення об'єктів соціальної інфраструктури.
3. Відновлення об'єктів житлово-комунального господарства.
4. Відновлення енергетичної інфраструктури.
5. Відновлення дорожньо-транспортної інфраструктури.
6. Захист навколишнього природного середовища, відтворення та сталє використання природних ресурсів.
7. Поліпшення стану сільськогосподарських угідь та лісових земель.
8. Розвиток регіональної та місцевої економіки.
9. Інші проекти, спрямовані на відновлення регіону та територіальної громади.

Гендерно орієнтоване бюджетування у відновленні і розвитку також передбачає:

- партисипацію (участь) різних груп населення у прийнятті рішень – для визначення пріоритетних цілей,

- рівноцінність інтересів усіх груп населення, а не врахування лише потреб більшості,
- адресність надання публічних послуг – відповідно до конкретних потреб різних груп населення.

Гендерно орієнтоване бюджетування полягає у 4-х ключових діях:

I. Збір кількісних та якісних даних про цільові групи з розподілом за ознакою статі та іншими ознаками, гендерний аналіз згідно із зібраними даними.

II. Вивчення потреб різних цільових груп з розподілом за ознакою статі та іншими ознаками.

III. Планування бюджету з гендерно маркованими показниками результативності.

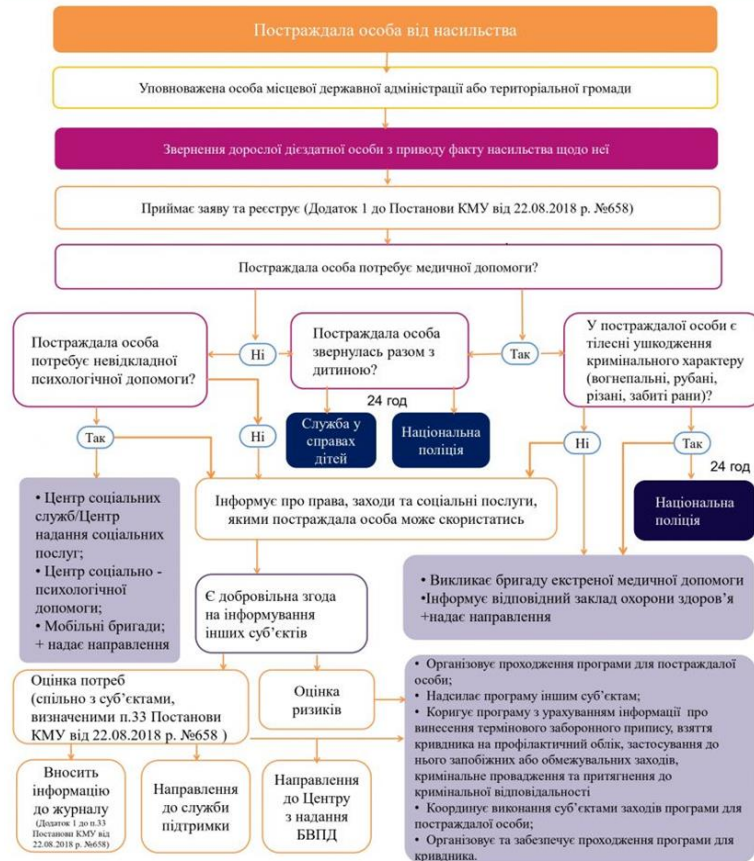
IV. Погодження бюджету з різними цільовими групами з розподілом за ознакою статі та іншими ознаками.

Окремо слід згадати гендерні перспективи відновлення та зміцнення людського капіталу України, адже без фінансування цього напрямку роботи неможливо говорити про повноцінний розвиток країни. Таким чином, серед пріоритетів гендерно орієнтованого бюджетування в Україні на найближчий час будуть:

- підтримка внутрішньо переміщених осіб, мігранток/-ів, які повертаються, ветеранів/-ок війни та інших постраждалих від конфлікту («дах над головою», безпека, охорона здоров'я, активна політика працевлаштування),
- забезпечення ефективної освіти та професійної підготовки підростаючого покоління,
- зменшення обмежень щодо участі жінок і чоловіків на ринку праці.

АЛГОРИТМ ДІЙ

Схема взаємодії суб'єктів у разі звернення до уповноваженої особи місцевої державної адміністрації або територіальної громади (уповноваженої особи) з приводу факту домашнього насильства

ПРАКТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ У ГРОМАДАХ

Наразі практики запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству (ГЗН) у громадах України суттєво різняться за рівнем організації. Попри той факт, що в країні напрацьована потужна нормативно-правова база у цій сфері², її імплементація залишає бажати кращого. Часом причина криється в обмежених ресурсах громад, а часом – у персональному несприйнятті проблеми керівництвом громади.

Водночас робота з проблемою гендерно зумовленого насильства в Україні підтримується, зокрема, за рахунок надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на створення мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі. Також у цьому напрямі активно працює Фонд народонаселення ООН в Україні (UNFPA), про що зазначено на сайті організації. За наявності ініціативи на рівні громади UNFPA готовий надати необхідну експертну підтримку, тим самим частково компенсуючи брак ресурсів на місцевому рівні. Крім того, наразі в Україні сформовано пул тренерів з питань запобігання та протидії насильству і на запит громад може бути проведено відповідне навчання. На жаль, ці ресурси поки

² Принаймні основні з нормативно-правової бази: Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017 р.), Постанова КМУ від 22.08.2018 № 658 «Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі», Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.02.2021 № 145 №, Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), ратифікована Законом України від 20.06.2022 № 2319-IX.

що мало використовуються громадами, а практики протидії насильству часто обмежуються мінімумом можливого.

Поряд з цим є територіальні громади, які долучились до проектних ініціатив з питань запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству і паралельно із загальними службами сформували систему спеціалізованих служб запобігання та протидії домашньому насильству в громаді, що включають мобільні бригади, спеціалізовані служби первинного соціально-психологічного консультування, денні центри, кризові кімнати, притулки тощо. Також заслуговують на увагу розроблені та доступні алгоритми дій – схеми взаємодії суб'єктів у разі звернення до уповноваженої особи місцевої державної адміністрації або територіальної громади (уповноваженої особи) щодо факту домашнього насильства.

У той же час відкритими залишаються пропозиції для громад, які бажають удосконалити роботу в цьому питанні. Так, діяльність створеного майданчика для комунікацій у вигляді субкластера з питань гендерно зумовленого насильства в Україні, який працює на рівні всіх областей, дозволяє «тримати руку на пульсі» – отримувати актуальну інформацію про можливості від влади різного рівня, міжнародних партнерів, громадських організацій тощо. Таким чином, принаймні в більш повній мірі міг би запрацювати процес перенаправлення, який безпечно та конфіденційно пов'язує постраждалих від ГЗН, а також тих, кому загрожує ГЗН, із службами допомоги, що забезпечують супровід постраждалих від ГЗН, медичними службами, психосоціальною підтримкою, послугами захисту/безпеки, юридичною допомогою та економічною підтримкою, які можуть забезпечуватись як ресурсами громади, так і з інших джерел.

Наразі ж хотілось би звернути увагу громад на рекомендації фахівцям, які не працюють безпосередньо з постраждалими від ГЗН, але, стикаючись з ними, можуть направляти до організацій із супроводу постраждалих від ГЗН, національних гарячих ліній та/або мобільних бригад психосоціальної підтримки щодо ГЗН. Такими відповідними точками доступу до послуг у сфері ГЗН є:

- Національна поліція 102
- Урядова гаряча лінія 15-47
- Гаряча лінія La Strada 0-800-500-335 або 116-123
- Дитяча гаряча лінія La Strada 0-800-500-225 або 116-111

ШВИДЬ ІННА ВОЛОДИМИРІВНА
заступниця голови Покровської селищної ради

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ В ГРОМАДІ

На сьогодні питання забезпечення рівних прав і можливостей для жінок та чоловіків є однією з невід'ємних складових євроінтеграційного курсу України. Упродовж останніх років наша держава зробила значний поступ в утвердженні гендерної рівності – ухвалено й імплементовано десятки стратегічних документів із гендерним компонентом.

Виконання цих законодавчих актів дозволить досягти такого стану в українському суспільстві, коли жінка та чоловік користуються рівними правами і можливостями, які необхідні для повноцінної участі у всіх сферах суспільного життя, без дискримінації, насильства та експлуатації.

Урахування інтересів, потреб, можливостей та досвіду різних груп жінок та чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства лежить в основі гендерно чутливої політики країни, одним із дієвих інструментів впровадження якої є гендерно орієнтоване бюджетування – ефективного інструменту досягнення гендерної рівності, який сприяє підвищенню

ефективності використання бюджетних коштів.

Гендерно орієнтоване бюджетування, як важлива складова програмно-цільового методу та середньострокового планування, поєднує два процеси: забезпечення гендерної рівності та управління фінансами.

Діяльність виконавчого комітету Покровської громади також спрямована на задоволення суспільних потреб громадян і пов'язана з отриманням ними необхідних послуг. Гендерний підхід допомагає ідентифікувати потреби жінок і чоловіків та забезпечити для них рівний доступ до суспільних благ.

Ми одна з небагатьох громад, в якій більшість складу виконавчого органу, зокрема і на керівних посадах, – жінки. Завдяки співпраці з програмою DOBRE та підтримці НДІ ми маємо сформований місцевий механізм забезпечення гендерної рівності, зокрема призначена Уповноважена особа з питань гендерної рівності, створено Координаційну раду з питань сім'ї, гендерної рівності, запобігання та протидії домашньому насильству та торгівлі людьми.

На рівні громади також розроблено низку нормативних документів. Так, наприклад, у Покровській громаді діє Програма щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків на території Покровської селищної ради до 2026 року; створено Гендерну бюджетну раду, призначено уповноважену особу (координатора) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у громаді, затверджено План дій щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на території громади, затверджено Положення про Радника селищного голови з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

При формуванні цільових бюджетних програм, яких у нас на сьогодні – 25, керуємося створеним гендерною бюджетною радою у 2020 році Порядком розроблення, фінансування, моніторингу місцевих програм та звітності про їх виконання, в який включено гендерну складову.

Це важливо, адже гендерний підхід дозволяє вдосконалити місцеві цільові програми, аби вони відповідали потребам жінок та чоловіків у різних сферах, розширює можливості управління загалом та бюджетування зокрема. Не менш важливо забезпечити системність та послідовність включення гендерної складової від основних засадничих документів громади до окремих цільових галузевих програм, проєктів, заходів. Адже принципи гендерної рівності, закладені в стратегічне бачення розвитку громади, відповідно відобразяться в завданнях, операційних цілях, проєктах в окремих галузях.

За останні п'ять років аналіз програм проводився за 6 напрямками видатків місцевих бюджетів – освіта, розвиток дитячо-юнацького спорту, діяльність закладів культури, в тому числі і бібліотек, в системі молодіжної політики, житлово-комунального господарства, соціального захисту.

Так, працюючи з програмою житлово-комунального господарства, було прийнято рішення звернути увагу навіть на такий елементарний захід, як чищення снігу. Просто розчищена доріжка на ширину снігорозчищувальної машини або ж на ширину лопати не дає розминутися двом людям, які йдуть один одному назустріч. А якщо це мама або тато, які ведуть або котять на візочку дитину до садочка, або ж літня людина, що спирається на ціпок? Ці чоловіки та жінки взагалі не мають можливості розминутися.

Аналізуючи надавачів та отримувачів послуг, які проживають та працюють у центральній садибі громади, було виявлено, що це в основному жінки, більшість яких добираються до місця отримання або ж надання послуг на велосипедах. Тому було прийнято рішення улаштувати відповідні майданчики для парковки велосипедів, чим створили комфортні умови «велосипедисткам» на час вирішення їхніх справ.

Сформувавши банк даних чоловіків і жінок, які мають потребу скористатися послугами соціального транспорту, виявили, що 90% – це жінки. Більшість чоловіків у віці 60 років і старші мають власний автомобіль або користуються попутним транспортом, на противагу жінкам, які бояться за життя та майно. Результатом стало створення маршруту

соціального автобуса у Покровській громаді. Пальне наразі дуже дороге, щоб найняти машину. Наприклад, щоб з'їздити до Покровського з села, яке розташоване на відстані 20 км, треба заплатити 500 грн. Тому було прийнято відповідне рішення і виділено кошти для того, щоб жителі і жительки громади соціально-вразливих категорій, у тому числі і внутрішньо переміщені особи, мали змогу раз на тиждень зробити закупівлю всього необхідного в супермаркетах селища, аптеках, відвідати за потреби лікарню, вирішити інші нагальні питання.

Щомісячно спеціалісти відділу соціального захисту проводять моніторинг якості транспортних послуг та вносять за потреби корективи.

Аналізуючи програму розвитку культури та врахувавши результати опитування користувачів бібліотек, було прийнято рішення змінити графік роботи працівників так, щоб люди, які працюють до 17.00 години, мали можливість змінити художню літературу або ж відвідати захід у коворкінг-центрі у позаробочий час.

Під час роботи з програмою системи освіти великий акцент робимо на позашкільній освіті, а саме: кількості, статі, віку та місці проживання вихованців. Так, у позашкільному закладі «Центр дитячої творчості» з'явилися гуртки «Юний турист», «Пісочна анімація», «Підготовка операторів БПЛА».

Не менш важливим є напрямок фінансування молодіжних заходів. Щорічно, починаючи з 2018 року, у громаді проводиться вивчення потреб та запитів молоді, за результатами яких формується план заходів та відповідне їх фінансування. У результаті в громаді є комунальний заклад «ПросторОК», на базі якого розвивається неформальна освіта, проводяться тренінги і консультації: «Дівчата мають силу», «Рівність. Гідність. Лідерство», «Любов. Повага. Секс».

З 24 лютого 2022 року Покровська громада отримала статус «прифронтової». Уже другий рік у реаліях військового стану ми забезпечуємо базові потреби населення, підтримуємо роботу комунальних підприємств та установ, надаємо послуги ЖКГ, організуємо соціальне забезпечення населення, видачу гуманітарної допомоги, надаємо притулок ВПО, забезпечуємо допомогу фронту.

Війна змінила потреби людей, звузила спектр їхніх можливостей. Особливо гостро це відчувається при спілкуванні з жінками та чоловіками, які вимушено покинули свої домівки та улаштувалися в нашій громаді.

З перших днів початку бойових дій до Покровської громади почали приїжджати люди з окупованих територій та громад, де тривають бойові дії. Це переселенці з Харківської, Миколаївської, Донецької, Луганської та Запорізької областей.

На сьогодні в громаді проживає 3 009 внутрішньо переміщених осіб, з яких: 1 445 – жінки, 816 – чоловіки, 748 дітей. Чоловіків та жінок віком 60+ 807 осіб, з них: 52 – інваліди, 1 454 особи працездатного віку.

Для того, щоб допомогти вимушено переміщеним особам у пошуку роботи, в нашій громаді ведеться співпраця з місцевою філією центру зайнятості, приватними підприємцями, головами сільгоспідприємств та фермерських господарств. За два роки працевлаштовано 25 осіб: четверо працевлаштовані до відділів виконкому селищної ради, лікарка-педіатр – до Покровської лікарні, лікарка загальної практики сімейної медицини з Донецької області – у Катеринівську амбулаторію, економістка з Харківської області та водій боб-кета з Запорізької області – до відділу освіти, молоді та спорту, бухгалтерка з Миколаївської області – до дитячо-юнацької спортивної школи, психологиня з Луганської області – до центру соціальних служб.

Окрім цього, у співпраці з центром зайнятості працевлаштовано 5 чоловіків та 5 жінок з числа ВПО до сільськогосподарських товариств. Місцева влада підтримує тих переселенців, які мають власну справу. На сьогодні у селищі відкрито 3 кафе, 5 магазинів. Приватні підприємці надають освітні послуги з організації розвивальних занять з іноземної мови для дітей, організовано будівельний бізнес.

Ураховуючи те, що Покровщина – аграрний край, на території громади функціонує овочевий кооператив, то 63 особи з числа ВПО працює в теплицях. Але це дуже важка праця, тому охочих вирощувати і збирати овочі не багато.

Близько п'ятдесяти сімей навіть придбали будинки.

З метою забезпечення продуктами харчування та питною водою мешканців громади та внутрішньо переміщених осіб, сприяння покращенню самозабезпечення продуктами харчування домогосподарств громади, надання адресної матеріальної та продовольчої допомоги особам, які опинились у скрутних життєвих обставинах, розроблено та затверджено Програму продовольчої безпеки Покровської територіальної громади на період 2022 – 2023 роки.

Одним із заходів цієї програми є діяльність логістичного центру – комплексу приміщень площею майже 250 кв. м.

Окрім надання послуг жителям та внутрішньо переміщеним особам Покровської громади, центр надає послуги мешканцям Маломихайлівської громади Дніпропетровської області, Гуляйпільської громади та Михайло-Лукашівської громади Запорізької області, Комарської громади Донецької області, Близнюківської громади Харківської області та Глухівської громади Харківської області, з якими в нас підписані Меморандуми про співпрацю.

Для реалізації проєкту з місцевого бюджету виділено кошти в сумі 250 тис. грн та проведено поточний ремонт, підготовлено комунікації та інфраструктуру.

У рамках Програми «U-LEAD з Європою» придбано обладнання для функціонування логістичного центру (холодильне обладнання, обладнання для розвантаження продукції, матеріали для фасування).

З серпня 2023 року логістичний центр працює як центр розвантаження та видачі гуманітарної допомоги ВПО, соціально незахищеним верствам населення.

Війна принесла нам багато непередбачуваних проблем і дала зрозуміти, що найцінніше в житті – це власне здоров'я і здоров'я рідних, а щасливою людиною стає не від матеріальних цінностей, а від усвідомлення того, що всі, кого вона любить, – поряд, живі і здорові. А щаслива людина наповнена енергією для того, щоб працювати. Команда Покровської громади працює для людей, ураховуючи можливості та їхні потреби, з великою надією, що незабаром індекс щастя кожного українця став найвищим.